

УДК 94:930](477)(092)

DOI 10.31654/2520-6966-2019-11i-94-94-100

Є. М. Луняк

доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри історії України
Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя
e-mail: lunyak@ua.fm

"Все, що посіяне, зійде"
(до 75-річчя Григорія Казьмирчука – українського
декабристознавця з козацького Кальника)

У статті розглянуто окремі аспекти життя та діяльності відомого українського історика, професора Київського національного університету імені Тараса Шевченка, який у 1993 р. за сумісництвом працював також у Ніжинському державному педагогічному інституті імені Миколи Гоголя, Григорія Дмитровича Казьмирчука. Особливу увагу приділено аналізу творчого доробку науковця.

Ключові слова: Григорій Казьмирчук, декабристи, Кальницький полк, історіографія, Київ, Ніжин.

Моє особисте знайомство з відомим українським декабристознавцем Григорієм Дмитровичем Казьмирчуком відбулося в 2002 р. Я вже працював у Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя й одночасно закінчував аспірантуру в своїй альма-матер, Дніпропетровському національному університеті, готуючись до захисту кандидатської дисертації. Моя дисертаційна робота під керівництвом багаторічного декана історичного факультету професора Болебруха Анатолія Григоровича була присвячена історіографії Кирило-Методіївського товариства. Саме тому мені були знайомі наукові праці Григорія Дмитровича з історії декабристського, та й взагалі, революційного руху в Росії та Україні в першій половині XIX ст. Його історіографічні підходи, стиль подачі матеріалу я брав собі за взірець. У своїй чудовій розвідці "Все, що посіяне, зійде" (1988) він стисло охарактеризував весь науковий доробок, присвячений вивченню історії кирило-методіївців, тобто те, що досліджував у той момент я [1; 2; 3; 4; 5; 6; 10; 11; 12]. Саме тому, з благословення свого наукового керівника, я вирушив до Києва, щоб познайомитися з Казьмирчуком, порадитися з ним і, якщо буде його ласка, домовитися про відгук на автореферат своєї дисертації. Попередньо мені дали

домашній телефонний номер Григорія Дмитровича (адже мобільні телефони лише входили в обіг і були ще великою рідкістю), щоб я зміг домовитися з ним про зустріч.

У визначений день я чекав під аудиторією 444 червоного корпусу Київського національного університету імені Тараса Шевченка, де була розташована кафедра, яку очолював Казьмирчук. Я дуже хвилювався, адже мав зустрітися з науковцем, праці якого я знав, шанував і брав за зразок для наслідування. Я навіть не мав жодного уявлення про те, як він виглядає. Зазирнувши на кафедру, я переконався, що Григорія Дмитровича ще немає. Запитавши про його зовнішність, я отримав відповідь, що вона дуже оригінальна, і я його відразу впізнаю. За якийсь час до кафедри стрімко наблизився, буквально підлетів розмашистим кроком і сам Казьмирчук. Це був худорлявий сивуватий чоловік поважного віку з невеличкими вусами і борідкою. Він запросив мене на кафедру, пригостив чаєм. Ми трохи поговорили про мою дисертацію, керівника, спільних знайомих у Дніпрі. Він передав мені кілька своїх книг для моєї альма-матер. Сказав, що найкраще мені було б отримати відгук від відомого дослідника кирило-мефодіївців Григорія Яковича Сергієнка, але оскільки той хворіє й не дуже добре почувається, Казьмирчук погодився дати відгук на мій автореферат від себе.

Відтоді зав'язалися наші теплі стосунки з Григорієм Дмитровичем. Я часто бував у нього на кафедрі, й щоразу він дуже гостинно та люб'язно мене зустрічав. На його запрошення я кілька разів взяв участь у декабристознавчих конференціях, які він організовував практично самотужки. Одного разу під час чаювання на одній з таких конференцій я запитав, чи є якісь джерела фінансування цих наукових заходів. Казьмирчук жартома вивернув свою кишеню і сказав: "Так, ось моя широка кишеня".

Дізнавшись, що я працюю в Ніжинському університеті, Григорій Дмитрович поцікавився, який предмет я викладаю. Я повідомив, що читаю курс історіографії історії України. Казьмирчук посміхнувся й промовив: "Цікаво. А колись саме я вперше розробляв і читав цей предмет у Ніжині на початку 90-х". Я був ошелешений цією новиною, адже не знав, що він працював у моєму університеті та ще й на моїй кафедрі. Цю інформацію підтвердила й багаторічна завідувачка ніжинської кафедри історії України Євгенія Матвіївна Страшко. Вона згадувала, що Казьмирчук був на кафедрі дуже яскравою особистістю й оригінальним викладачем.

Сам Григорій Дмитрович згадував, що він любив Ніжин. Залюбки приїжджав до Ніжинського університету. Інколи ночував у кімнаті

гуртожитку. Він згадував, що, приїхавши електричкою Київ-Ніжин, часто не хотів чекати автобуса від залізничного вокзалу до університету, тому йому подобалося прогулятися пішки цим містом.

Про Казьмирчука як викладача я запитав в одного з його ніжинських студентів, а нині доцента Ніжинського університету – Юрія Миколайовича Давиденка. Той сказав, що лекції Казьмирчука були дуже живими, насиченими, змістовними. Особливо яскравими були його лекції, присвячені історіографії декабристського руху. Григорій Дмитрович закликав ніжинських студентів пишатися тим фактом, що саме в Ніжині народилася жінка-академік, відома дослідниця декабристів Міліца Василівна Нечкіна.

Свої зустрічі в Ніжині з Казьмирчуком згадувала і його знайома ще по Києву, доцент Ніжинського університету і дослідниця давньої української літератури Наталія Михайлівна Жаркевич, з якою він підтримував постійну багаторічну співпрацю. Кожного разу Григорій Дмитрович просив мене передати вітання Жаркевич.

У відділі кадрів Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя зберігається кілька документів, які свідчать про роботу кандидата історичних наук, доцента Казьмирчука за сумісництвом у цьому університеті, тоді ще педінституті, з 1 лютого до 30 червня 1993 р. Це витяг з наказу про прийняття його на роботу на пів ставки доцента кафедри історії з окладом 12 860 купоно-карбованців на місяць і академнавантаженням 128 годин. Це був великий курс: 44 години лекцій, 40 – семінарів, 8 – індивідуальних занять, 4 – проведення контрольних робіт і залік.

Серед вказаних документів є заява Казьмирчука від 22 січня 1993 р. про прийняття на роботу за сумісництвом із візою завідувачки кафедри Страшко Євгенії Матвіївни та позитивним рішенням ректора інституту Арвата Федора Степановича, особистий листок по обліку кадрів, коротка автобіографія, а також машинописні копії документів про вищу освіту та науковий ступінь, довідка з основного місця роботи. Так, за сумісництвом, Григорій Дмитрович став викладачем історико-філологічного факультету, який тоді очолював Самойленко Григорій Васильович, у Ніжинському виші.

В 2009 р. я вступив до докторантури Київського національного університету імені Тараса Шевченка на кафедру давньої та нової історії України. Моїм науковим консультантом став професор Колесник Віктор Федорович, котрий очолював цю кафедру й одночасно був деканом історичного факультету. Тепер я постійно бував у Києві. Наші зустрічі з Казьмирчуком стали регулярними. Я дуже вдячний Григорію Дмитровичу за підтримку та цінні наукові поради. Тема моєї

дисераційної роботи звучала як "Козацька Україна у французьких історичних дослідженнях".

На цей момент козацьку тематику почав активно розробляти і Григорій Дмитрович. Будучи уродженцем Кальника, колишнього полкового центру, він почав досліджувати історію свого уславленого містечка, а також вивчати свій родовід. Як анекдот він розповідав мені історію про "дуб Богуна" у Кальнику. Виступаючи якимось тут, він зауважив, що старовинний дуб, який і нині росте тут, пам'ятає часи Івана Богуна, котрий був колись кальницьким полковником. Згодом у пресі з'явилася інформація, нібито київський професор-історик Григорій Казьмирчук встановив, що віковичний місцевий дуб був посаджений видатним соратником Богдана Хмельницького Іваном Богунем з нагоди свого призначення кальницьким полковником. "Ти тільки уяви собі, Женю! – казав мені Григорій Дмитрович. – Грудень місяць, все заметене снігом, промерзла земля. Йде Богун із саджанцем молодого дубка чи жолудем, видобує у промерзлій землі ямку, щоб посадити це дерево!" Казьмирчук сміявся з цієї нісенітничі, яку преса приписала йому.

Згодом я трохи порадував Казьмирчука віднайденою мною інформацією про його малу батьківщину. Читаючи твори французьких авторів другої половини XVII ст., у двох з них – Франсуа де Шасполя та де Божо – я знайшов згадку про Кальник як тимчасову столицю України. Звичайно, я негайно поділився цим повідомленням з Григорієм Дмитровичем. Він дуже пишався цим фактом і згодом використав його з посиланням на мене у своїй чудовій монографії, присвяченій Кальнику [7; 8; 9].

17 червня 2013 р. відбувся захист моєї докторської дисертації. Григорій Дмитрович, бачачи моє хвилювання, підбадьорював мене, багато жартував, посміхався. Для мене це було тоді вкрай важливо. Він щиро привітав мене з успішним захистом, коли той завершився, й побажав якнайскорішого отримання докторського диплома.

На жаль, наші контакти з ним в подальші роки стали рідкісними. В 2014 р. розпочалася неоголошена російсько-українська війна, і я опинився на військовій службі, на якій перебував до березня 2015 р. 9 травня 2014 р. я вітав Григорія Дмитровича з 70-річчям як офіцер Збройних сил України.

Після моєї демобілізації ми інколи спілкувалися по телефону, але щороку я обов'язково вітав його з Днем Перемоги та днем народження. Згодом Казьмирчук вийшов на пенсію. Він багато уваги приділяв своїй дачі, порпаючись на землі. Та й узагалі, дуже любив землю й працювати на ній. Любив згадувати своє дитинство і юність у селі. Незважаючи на вихід на заслужений відпочинок, Григорій

Дмитрович не полишив активної дослідницької роботи, продовжуючи свою наукову діяльність.

За свою довгу та плідну науково-педагогічну діяльність Григорій Дмитрович Казьмирчук написав сотні наукових робіт і став учителем і наставником для тисяч учнів. Колись у заголовок однієї своєї публікації він виніс слова, сказані Кіндратом Федоровичем Рилєєвим перед стратою: "Все, що посіяне, зійде". Я твердо переконаний, що ці слова повною мірою можна віднести до самої просвітницької роботи ювіляра. Його ідеї, його погляди, його думки живуть і розвиваються в працях його наступників і послідовників.

Можна з упевненістю сказати: все, що посіяне Григорієм Дмитровичем Казьмирчуком, зійде!

Література

1. Казьмирчук Г. Д. "Апостоли правди". Рух декабристів в історичній літературі 1917 – першій половині 30-х років. Київ, 1997. 209 с.

2. Казьмирчук Г. Д. Все, що посіяне, зійде... (Нариси суспільно-політичного руху Росії першої половини XIX ст.). Київ, 1988. 100 с.

3. Казьмирчук Г. Д. Декабристоведение: итоги и проблемы. 1917–1993 гг. Киев, 1993. 115 с.

4. Казьмирчук Г. Д. Декабристи. Історіографія проблеми. 1917–1935. Київ, 1994. 125 с.

5. Казьмирчук Г. Д. Історіографія руху декабристів: В 4-х ч. Ч. I. Дореволюційне декабристознавство (1825–1917 рр.). Київ, 2000. 169 с.; Ч. 2. Становлення радянського декабристознавства (1917 – перша половина 1930-х рр.). Київ, Черкаси, 2001. 238 с.

6. Казьмирчук Г. Д. Історичний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка: минуле й сьогодні (1834–2004 рр.) / Під ред. проф. Г. Д. Казьмирчука. Київ: ПРАЙМ-М, 2004. 356 с.

7. Казьмирчук Г. Д., Казьмирчук М. Д. Роде наш красний: Село Кальник. Кн. 1. Документи й дослідження з історії села (кінець XVIII – на початку XX ст.). Київ, 2006. 118 с.

8. Казьмирчук Г. Д., Казьмирчук М. Д. Роде наш красний: Село Кальник. Кн. II. Документи й дослідження соціальних проблем села Кальника наприкінці XVIII – на початку XX ст. Київ, 2008. 249 с.

9. Казьмирчук Г. Д., Казьмирчук М. Д. Роде наш красний: Село Кальник. Кн. III. Документи й дослідження соціальних проблем села Кальника наприкінці XVIII – на початку XX ст. Київ, 2010. 265 с.

10. Казьмирчук Г. Д., Латиш Ю. В. Українське декабристознавство. Київ, Черкаси, 2002. 282 с.

11. Казьмирчук Г. Д., Латиш Ю. В. "Українські декабристи чи декабристи на Україні?": Рух декабристів очима істориків 1920-х років / Упор., вступ. ст. та примітки Григорія Казьмирчука, Юрія Латиша. Київ, 2011. 195 с.

12. Казьмирчук Г. Д., Казьмирчук М. Д. Університет св. Володимира і Тараса Шевченка. Київ: ПП "КП УкрСІЧ", 2014. 228 с., іл., фото.

References

1. Kazmyrchuk, G.D. (1997). *"Apostoly pravdy". Ruh dekabrystiv v istorychniy literaturi 1917 – pershiy polovyni 30-h rokiv* ["Apostles of Truth". The Decembrist movement in the historical literature of 1917- the first half of the 30's]. Kyiv [in Ukrainian].
2. Kazmyrchuk, G.D. (1988). *Vse, shcho posiyane, ziyde...* (Narysy suspilno-politychnoho ruhu Rossiyi pershoiy polovyny XIX st.) [All that is sown will come down... (Essays on the socio-political movement of Russia in the first half of the XIXth century)]. Kyiv [in Ukrainian].
3. Kazmyrchuk, G.D. (1993). *Dekabristoviedieniye: itogi i problemy. 1917–1993 gg.* [Decembrist Studios: Results and Issues. 1917–1993]. Kiev [in Russian].
4. Kazmyrchuk, G.D. (1994). *Dekabrysty. Istoriografiya problemy. 1917–1935* [Decembrists. Historiography of the problem. 1917–1935]. Kyiv [in Ukrainian].
5. Kazmyrchuk, G.D. (2001). *Istoriografiya ruhu dekabrystiv* [Historiography of the Decembrist movement]: v 4-h ch. Kyiv., Cherkassy [in Ukrainian].
6. Kazmyrchuk, G.D. (2004). *Istorychnyi fakultet Kyivs'koho nationalnoho universytetu imeni Tarassa Shevchenka: mynule y siodennia (1834–2004 rr.)* [Historical Faculty of Kyiv National Taras Shevchenko University: Past and Present (1834–2004)]. Kyiv [in Ukrainian].
7. Kazmyrchuk, G.D., Kazmyrchuk M.G. (2006). *Rode nash krasny. Selo Kalnyk. – Kn. I. Dokumenty y doslidzhennia z istoriyi sela (kinets' XVIII – na pochatku XX st.)* [We are born red: Kalnyk Village. Book 1. Documents and research on the history of the village (the end of the XVIII – early XX century)]. Kyiv [in Ukrainian].
8. Kazmyrchuk, G.D., Kazmyrchuk M.G. (2008). *Rode nash krasny. Selo Kalnyk. – Kn. II. Dokumenty y doslidzhennia sotsialnyh problem sela Kalnyka naprykintsi XVIII – na pochatku XX st.* [We are born red: Kalnyk Village. Book 2. Documents and research on the history of the village (the end of the XVIII – early XX century)]. Kyiv [in Ukrainian].
9. Kazmyrchuk, G.D., Kazmyrchuk M.G. (2010). *Rode nash krasny. Selo Kalnyk. – Kn. III. Dokumenty y doslidzhennia sotsialnyh problem sela Kalnyka naprykintsi XVIII – na pochatku XX st.* [We are born red: Kalnyk Village. Book 1. Documents and research on the history of the village (the end of the XVIII – early XX century)]. Kyiv [in Ukrainian].
10. Kazmyrchuk, G.D., Latysh Yu.V. (2002) *Ukrayins'ke dekabrystoznavstvo* [Ukrainian Decembrist Studios]. Kyiv, Cherkassy [in Ukrainian].
11. Kazmyrchuk, G.D., Latysh Yu.V. (2011). *"Ukrayins'ki dekabrysty chy dekabrysty na Ukrayini?": Ruh dekabrystiv ochyma istorykiv 1920-h rokiv* ["Ukrainian Decembrists or Decembrists in Ukraine?": The Decembrist Movement in the View of Historians in 1920 s.]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Kazmyrchuk, G.D., Kazmyrchuk M.G. (2014). *Universytet sv. Volodymyra i Taras Shevchenko* [St. Volodymyr University and Taras Shevchenko]. Kyiv [in Ukrainian].

Y. M. Luniak

Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Department of History of Ukraine
Nizhyn Mykola Gogol State University e-mail: lunyak@ua.fm

"Everything that has been sown will rise" (to the 75th anniversary of Grigory Kazmyrchuk – Ukrainian author of Decembrist studies from the Cossack Kalnyk)

The article discusses certain aspects of the life and scientific work of the famous Ukrainian historian, professor of the Taras Shevchenko Kyiv National University, in 1993, part-time also working in the Nizhyn Gogol State Pedagogical Institute (named later on Nizhyn Gogol State University), Grigory Dmytrovich Kazmyrchuk. Particular attention is paid to the analysis of the creative heritage of the scientist. Kazmyrchuk's research center has long been a historiography of the Decembrist movement in Russia and Ukraine. Later the scientist actively began to develop the theme of the history of the Kalnyk Cossack regiment.

The interest in Kalnyk was largely dictated by the fact that it was here that Kazmyrchuk was born on May 9, 1944. This article was written on the occasion of the 75th anniversary of Grigory Dmytrovich Kazmyrchuk.

Key words: Grigory Kazmyrchuk, The Decembrists, Kalnyk Cossack regiment, historiography, Kyiv, Nizhyn.